

Ny bourbon vill inkludera alla och sätter teckenspråk på etiketten

7 maj 2025

Foto: Inclusion brand

En ny bourbon från Kentucky, USA, gör historia som den första i branschen med amerikanskt teckenspråk (ASL) på flaskan. Bakom satsningen står Tracey Jacobs, som vill lyfta döva och hörselskadade - både i spritindustrin och samhället i stort.

Tracey Jacobs, grundare av märket Inclusion Bourbon, har lanserat en bourbon som inte bara utmärker sig genom smaken – utan också genom sitt budskap. På flaskans etikett syns det amerikanska teckenspråkets tecken för “inkludera mig”, vilket gör den till den första bourbonprodukten någonsin med ASL på etiketten.

I en intervju med tv-kanalen WAVE sa Tracey att hon ville skapa en produkt i Kentucky tillägnad döva och hörselskadade och vad passar då bättre än bourbon?

Initiativet är särskilt betydelsefullt i Kentucky, där omkring 700 000 invånare, motsvarande 16 procent, är döva eller har nedsatt hörsel. I grannstaten Indiana rör det sig om ytterligare 400 000 personer.

Med sitt varumärke vill Tracey inte bara lyfta representationen utan även utmana normerna i en traditionellt mansdominerad bransch. Bourbon har alltid varit en pojkkubb säger hon men nu kliver fler kvinnor fram i branschen. Hon menar att deras historia fångar uppmärksamhet, men det är innehållet i flaskan som får folk att komma tillbaka.

Förutom bourbon innehåller sortimentet också vodka, med en rågwhiskey på gång. Vodkan har fått namnet Our Stage – en symbol för gemenskap. Tracey förklarar att det inte är din scen, inte min scen, utan vår scen.

Lanseringsfesten för Inclusion Bourbon hålls den 17 maj i Louisville. Alla är välkomna – precis som budskapet på flaskan säger.

Kenny Åkesson

nyhet@teckenbro.com

Afrikas och Mellanösterns första universitetet för döva i Marocko

7 maj 2025

Foto: Adobe stock

En historisk satsning på en inkluderande utbildning i Marocko banar väg för döva och hörselskadade studenter i Afrika och Mellanöstern.

Marocko planerar att öppna det första universitetet i Afrika och Mellanöstern helt ägnat åt döva och hörselskadade studenter. Projektet sker i samarbete mellan den marockanska prinsessans stiftelse Lalla Asmaa-stiftelsen och Gallaudet University, USA, som är världens enda universitet som uteslutande riktar sig till döva studenter.

Initiativet offentliggjordes i samband med prinsessan Lalla Asmaas besök på Gallaudet University, där ett samförståndsavtal undertecknades mellan stiftelsens vice ordförande Karim Essakalli och universitetets rektor Roberta Cordano. Avtalet markerar ett avgörande steg för att förbättra livsvillkoren för döva barn i Marocko, genom att erbjuda en fullständig utbildningskedja anpassad efter deras behov. Under ceremonin sa Roberta avtalet är en symbol för ömsesidig respekt och deras gemensamma vilja att främja framtidens dövutbildning i Marocko. Under besöket fick prinsessan också ta del av innovativa undervisningsmetoder, inklusive Motion Light Lab - ett laboratorium som kombinerar teckenspråk med visuella verktyg för att stödja barns språkutveckling. Hon besökte även familjeundervisning för döva barn där föräldrar aktivt deltar i barnens lärande.

Det nya universitetet ska inte bara erbjuda akademiska studier utan även stärka yrken kopplade till dövhet, som teckenspråkstolkning och specialpedagogik. Målet är att skapa ett samhälle där döva får tillgång till kvalitativ utbildning, erkännande av sin språkidentitet och meningsfull delaktighet i samhället. Universitetet kommer att vara en del av ett större samhällsbygge som leds av kung Mohammed VI, där mångfald och inkludering står i fokus. Projektet har redan hyllats som en milstolpe för utbildningsrättigheter i Afrika och Mellanöstern.

Kenny Åkesson

nyhet@teckenbro.com

Strejk bland personal som arbetar med döva och hörselskadade i Kanada

7 maj 2025

Foto: CHS

Omkring 200 anställda vid Canadian Hearing Services i Ontario har gått ut i strejk för att kräva bättre löner och arbetsvillkor. Strejken påverkar stödet till döva, dövblinda och hörselskadade - en redan sårbar grupp som nu riskerar att stå utan viktiga tjänster.

Sedan måndagen den 28 april har medlemmar i fackförbundet CUPE 2073 strejkat i protest mot vad de beskriver som otillräckliga löneökningar och en nedmontering av servicen till döva och hörselskadade i Ontario. Bland de strejkande finns hörselvårdskonsulenter, audionomer och teckenspråkstolkare. Karly Green, en av de strejkande hörselvårdskonsulterna sa till CBC News att de egentligen vill gå tillbaka till jobbet och ta hand om sina klienter. En annan hörselvårdskonsulent, Gisella Lepore, berättar att deras döva gemenskap har förlorat sin mötesplats och vet inte hur de ska få kontakt med servicen längre. Klienterna förlorar tillgång till tjänster de är beroende av och många äldre har ingen annan möjlighet till hörselvård än via dem, menar Karly.

Arbetsgivaren, Canadian Hearing Services, hävdar att de har erbjudit ett ettårigt avtal med en löneökning på 4,9 procent. Facket menar dock att detta är missvisande - deras motförslag är i själva verket en löneökning på två procent första året och tre procent det andra, plus förbättrade pensioner och ledighet med en total ökning på 30,5 procent över tre år (inklusive löneökningen).

Samtidigt som lönerna halkat efter inflationen med 16 procent, enligt facket, har ledningen fått rejäla lönepåslag – med ökning på upp till 40 procent för vissa chefer. Det har väckt stark kritik bland de anställda, särskilt då personalstyrkan minskat från 500 till 200 de senaste åren.

Canadian Hearing Services hävdar på sin sida att servicen till klienterna inte påverkas negativt, men uppger samtidigt på sin hemsida att hörselkliniker är stängda och att audionomtjänster inte kan erbjudas under konflikten. Vissa kontor har dessutom permanent stängt.

Strejken är den andra på åtta år, och facket hoppas att konflikten inte blir lika långdragen som sist, då strejken varade i tio veckor. Nästa förhandlingsmöte är planerat till den 6 maj.

Kenny Åkesson

nyhet@teckenbro.com

Bibeln når ut fler än någonsin – nu även på teckenspråk

7 maj 2025

Foto: Adobe stock

Över 6,1 miljarder människor världen över har nu tillgång till hela Bibeln på sitt hjärtas språk – för första gången någonsin. Bland de nya översättningarna märks ett stort genombrott för teckenspråk, där 13 teckenspråk nu fått sin första bibeltext. I Sverige pågår dessutom ett omfattande arbete med att översätta Bibeln till svenskt teckenspråk.

Det globala arbetet med att översätta Bibeln har nått en historisk milstolpe. Enligt United Bible Societies (UBS), där Svenska Bibelsällskapet ingår, har nu mer än tre fjärdedelar av världens befolkning möjlighet att läsa hela Bibeln på ett språk de förstår – inklusive flera teckenspråk. UBS, som består av 155 bibelsällskap i 240 länder och territorier, är världens största aktör inom bibelöversättning och

distribution. Deras vision är tydlig: Bibeln till alla – oavsett språk, kultur eller kommunikationssätt. Under 2024 genomfördes bibelöversättningar på totalt 105 språk, vilket påverkat över 580 miljoner människor. Av dessa språk var 74 helt nya översättningar, däribland 13 teckenspråk – ett viktigt steg mot ökad tillgänglighet för döva och teckenspråkiga. Dirk Gevers, UBS:s generalsekreterare, säger att de vill se en värld där alla människor har tillgång till Bibeln på ett språk de verkligen förstår och det inkluderar teckenspråk.

I en Svenska Bibelsällskaps pressinformation säger Anders Göranson, generalsekreterare för Svenska Bibelsällskapet att det är fantastiskt att så många nu får möjlighet att läsa Bibeln på sitt förstaspråk. De gläds också åt att teckenspråk nu finns med i denna rörelse, vilket är viktigt för tillgänglighet och delaktighet.

I Sverige sker just nu ett översättningsarbete till svenskt teckenspråk, i samverkan med organisationen Folk & Språk. Först ut är Galaterbrevet, och översättningen görs av ett ekumeniskt team i Örebro med stöd från referensgrupper runt om i landet. De hoppas kunna lansera hela Galaterbrevet på deras nya webbplats före sommaren. Där kommer även tidigare inspelade översättningar, som Markusevangeliet, delar av Apostlagärningarna och Jona bok att finnas.

Samtidigt som teckenspråk får större utrymme, pågår också arbete med att översätta hela Bibeln till flera nationella minoritetsspråk som lulesamiska och meänkieli. Under 2024 lanserades Nya testamentet på sydsamiska – ett språk med endast omkring 700 talare – vilket visar att även små språkgrupper prioriteras.

Kenny Åkesson

nyhet@teckenbro.com

Den mörkare sidan av Erasmus+

7 maj 2025

Filmen är på internationella tecken men man kan välja svenska som undertext.

En samproduktion av Deaf Journalism Europe, skriven av Dennis Hoogeveen

(DNieuws), med bidrag från Wille Felix Zante (Taubenschlag) och Kenny Åkesson (Teckenrapport).

Antagligen finns det inget annat EU-program som är så välkänt men ändå så mystiskt som Erasmus+. Sedan starten 1987 har programmet erbjudit otaliga möjligheter inom ungdomsarbete, utbildning, vuxenlärande, idrott och mycket mer. Ursprungligen lanserades Erasmus+ som ett utbytesprogram för universitet, men har sedan dess vuxit till ett brett utbildningsverktyg som nått över 16 miljoner människor i alla åldrar och med olika bakgrunder.

Idag möjliggör programmet för studenter att studera utomlands, för unga att delta i internationella utbyten, för lärare att gå kurser och för organisationer att utveckla innovativa projekt. Med en budget på 26,2 miljarder euro för perioden 2021–2027 ligger särskilt fokus på social inkludering, digital och ekologisk omställning samt demokratiskt deltagande.

Programmet samordnas av 55 nationella programkontor i 33 länder. Ju fler som deltar, desto större är risken för olika tolkningar av reglerna. Erasmus+ hyllas ofta som en förebild för inkludering — men är det verkligen så som det verkar? Det är dags att granska Erasmus+ från en mörkare vinkel.

Vad betyder inkludering egentligen inom Erasmus+?

För att förstå detta måste vi först se vad inkludering betyder inom ramen för Erasmus+. Programguiden för 2025 inleds direkt med avsnittet Inkludering och mångfald under kapitlet "Erasmus+ prioriteringar". Det är alltså tydligt att detta är en prioritet för Europeiska kommissionen. Sammanfattningsvis strävar Erasmus+ efter att säkerställa lika tillgång, inkludering och mångfald genom att stötta organisationer och individer med färre möjligheter - inklusive döva och hörselskadade personer. Nationella programkontor och SALTO-resurscenter ansvarar för att främja dessa värderingar och genomföra skräddarsydda strategier för inkludering. Ett brett spektrum av hinder erkänns, såsom funktionsnedsättningar, kulturella och språkliga skillnader, ekonomiska svårigheter och diskriminering, som programmet försöker bemöta genom särskilda stödmekanismer och finansieringsmöjligheter.

Ett särskilt stycke fångar vår uppmärksamhet: Nationella programkontor spelar en

avgörande roll i att stödja projekt som strävar efter att vara så inkluderande och mångsidiga som möjligt. Med utgångspunkt i de övergripande europeiska principerna och mekanismerna ska de nationella programkontoren utarbeta planer för inkludering och mångfald för att möta behoven hos deltagare med färre möjligheter och för att stötta organisationer som arbetar med dessa målgrupper i respektive nationell kontext.

Femtiotre nationella kontor - femtiotre tolkningar

Det finns 55 olika nationella programkontor i 34 länder. Även om det finns gemensamma principer på EU-nivå får varje kontor skapa sina egna planer för inkludering och mångfald. I praktiken innebär detta alltså 55 olika tolkningar inom samma program. Vi har skickat ut en enkät till samtliga programkontor för att undersöka hur de ser på inkludering och hur de följer upp meningsfullt deltagande för döva personer. Tolv programkontor från elva länder svarade. Trots att svarsfrekvensen bara var 22 % visade innehållet i svaren stor variation, vilket ger insikter till denna artikel.

Första frågan vi ställde var hur de tolkar inkludering av döva deltagare. Även om 100 % svarade att de visste vad sådan inkludering innebär, varierade svaren kraftigt. De flesta gav praktiska exempel: ersättning för teckenspråkstolkning, extra kostnader för tillgänglighet, visuella larm och fler pauser vid evenemang. Dessa svar fokuserar på vad som behöver göras för att döva personer ska kunna delta i Erasmus+-aktiviteter.

Några programkontor gav mer ideologiska svar. De menade att inkludering handlar om rätt attityd och förståelse för dövkultur. De ansåg att döva personer ska vara en aktiv del av projektet – inte bara inkluderas för syns skull. Dessa svar handlade mer om värderingar än praktiska åtgärder.

Inkludering på pappret - exkludering i praktiken

Men hur omsätts dessa teorier i praktiken? Vi har intervjuat tre personer som deltagit i Erasmus+-projekt där inkludering användes som ett sätt att få bättre poäng vid utvärdering – utan att verklig inkludering ägde rum. Marek Kanas från Slovakien har varit med i otaliga Erasmus+-projekt. Han minns ett utbyte 2017 där det var uppenbart att arrangörerna ville spara pengar men ändå se inkluderande

ut. Trots tillgång till budget fanns varken tolkar, bra boende eller god mat. Marek säger:

”Jag kände mig som en joker inför en medeltida kung. De frågade hela tiden hur man tecknade olika ord, men brydde sig inte om verklig inkludering.”

Mordekaí Eli Esrason från Island deltog i ett projekt där han i förväg uttryckte behov av tillgänglighet – men när han kom dit fanns inga tolkar. Under två veckor tvingades han läsa på läppar och skriva ner allt, vilket var mycket energikrävande. ”I ett annat projekt som skulle fokusera på döva inom HBTQ+-gemenskapen var de flesta deltagare inte ens döva, och vissa visste knappt vad HBTQ+ betyder. Många var bara där på semester – de drack alkohol varje dag och tog med det till mötena.”

Tomasz Olender från Polen berättar att han var på ett projekt i Italien där deltagare blev tillsagda att ta med två tolkar från engelska till polskt teckenspråk. Men det saknades tolkning från internationellt teckenspråk till talad engelska, vilket gjorde att döva deltagare själva fick tolka för varandra, medan hörande tolkar knappt behövde arbeta.

När klagomål inte leder någonstans

Men vad händer egentligen när deltagare har negativa upplevelser? Vad finns det för processer på plats? Detta ställdes också i vår enkät. Vi kontrollerade några nationella programkontors hemsidor, men dessa var ofta bristfälliga. Endast två svarande uppgav att de tar sådana ärenden på stort allvar, t.ex. genom att göra inspektionsbesök eller sätta organisationer på en bevakningslista. Andra uppgav att de saknar klagomålsrutiner eller endast accepterar skriftliga mejl. Marek berättar: ”Det fanns ett förberedande möte före utbytet där alla gruppleddare var hörande. Jag och en kollega var de enda döva och det fanns inga tolkar. Jag frågade flera gånger vad som diskuterades, men fick bara kortfattade svar eller blev tillsagd att vänta. Jag klagade till det nationella programkontoret, men fick aldrig svar.”

Mordekai visste inte ens att man kunde lämna klagomål till programkontoret, men försökte ta upp frågan med värdorganisationen: ”De sa bara att det var ’för sent att ändra något’ eftersom deltagarna redan var utvalda. De tog inget ansvar för

sina val.”

Vi kontaktade Europeiska kommissionen för att fråga vad den officiella klagomålsrutinen är och vilket ansvar de nationella programkontoren har. En talesperson svarade: *”Alla nationella programkontor har en inkluderingsansvarig, och många mottagande organisationer kan också bidra med stöd. Om problem uppstår ska deltagare först kontakta sin avsändarorganisation eller sitt nationella Erasmus+-kontor. Om det inte löser problemet, kan klagomål lämnas till Europeiska kommissionen.”*

Hur inkludering borde se ut

Vad kännetecknar ett Erasmus+-projekt där inkludering faktiskt fungerar?

Marek föreslår att varje nationellt programkontor borde ha en döv utvärderare som bedömer inkludering när projekt med döva deltagare ansöker. Denna person bör inte komma från ett förbund som kan ha egna intressen i projektet.

Mordekai menar att:”Om ett projekt säger sig vara för en viss grupp, till exempel döva eller HBTQ+-ungdomar, borde majoriteten av deltagarna faktiskt tillhöra den gruppen – minst 80 %.”

Tomasz tillägger: ”Lokalen måste vara tillgänglig, med hänsyn till t.ex. ljussättning och visuella hjälpmedel. På ett projekt jag deltog i sades brandlarm med ljussignal vara ’valfria’.

En natt gick brandlarmet - och jag hade ingen aning. Som tur var väckte min hörande rumskamrat mig. Sådana säkerhetsåtgärder ska vara ett krav, inte ett val.”

Vad du kan göra när inkludering inte respekteras

Om du befinner dig i ett Erasmus+-projekt där inkludering brister:

1. Diskutera med andra döva deltagare – delar de din upplevelse?
2. Ta kontakt med värdorganisationen och förklara dina behov.
3. Om t.ex. tolkar inte är budgeterade, förklara att detta borde ha diskuterats innan ansökan – kräv att de hittar medel inom projektet.
4. Om organisationen inte samarbetar, kontakta det nationella programkontoret i värdlandet och skicka in ett klagomål. Be dem genomföra en inspektion eller följa upp projektet.

5. Om detta inte ger resultat - lämna ett klagomål till Europeiska kommissionen

Döva deltagare uppmanas också att dela sina erfarenheter med European Union of the Deaf Youth (för ungdoms- och skolprogram), European Union of the Deaf (för utbildning, vuxenutbildning och yrkesutbildning) och European Disability Forum. Ett nytt Erasmus+-program startar 2028 - positiva och negativa erfarenheter är viktiga för att förbättra programmet.

Trevlig valborg!

7 maj 2025

Bristande tillgänglighet utsätter döva och blinda patienter enligt ny rapport

7 maj 2025

Foto: Adobe stock

Döva och blinda personer utsätts för allvarliga risker vid användning av läkemedel och medicintekniska produkter på grund av stora brister i tillgänglighet. Det visar en ny rapport från den brittiska kommissionen för patientsäkerhet. Funktionsrättsorganisationer i Storbritannien kräver nu omedelbara åtgärder för att garantera allas rätt till säker vård.

I rapporten fastslås att personer med hörsel- eller synnedsättning möter stora hinder när de försöker få tillgång till och använda läkemedel och medicintekniska hjälpmedel. Experter varnar för allvarliga brister i bland annat förpackningsdesign,

beställningssystem och tillgången till information, vilket hindrar många från att självständigt hantera sin hälsa.

Dessutom visar rapporten på allvarliga problem kring brist på teckenspråkstolkare för döva patienter med psykisk ohälsa. För att understryka de livshotande konsekvenserna av bristande tillgänglighet lyfter rapporten bland annat fram ett fall med en döv kvinna i 25 års åldern som inte fick tillräckligt stöd innan sin död.

Rapporten visar också att patienter med synnedsettningsproblem som har svårt att läsa instruktioner, använda sina medicintekniska hjälpmedel på egen hand ofta får otillräckligt stöd från vårdpersonal. En genomgång av 169 klagomål till läkemedelsmyndigheten visade återkommande problem i hela vårdkedjan, från informationsbrist till bristande stöd vid användning av mediciner.

Rob Geaney, policychef på RNID säger i ett uttalande att den här rapporten visar tydligt att människor med hörselnedsättning eller synnedsettningsproblem fortfarande utsätts för risker eftersom deras behov förbises och det är oacceptabelt. Organisationer som Kungliga Nationella Institutet för Döva personer (RNID) och Kungliga Nationella Institutet för Blinda personer (RNIB) kräver nu skyndsamma åtgärder. De betonar att säker tillgång till läkemedel är en grundläggande mänsklig rättighet och att myndigheter måste agera för att avlägsna de hinder som fortfarande finns kvar.

Louise Ansari, chef för Healthwatch England, säger att en bristande tillgång till korrekt hälsoinformation kan leda till att patienter missar viktiga vårdbesök och får svårt att diskutera symtom och behandlingsalternativ. Det handlar alltså inte bara om säkerhet utan också om att ge alla patienter en rättvis chans att fatta beslut om sin hälsa.

Rapporten innehåller en rad rekommendationer till både myndigheter och vårdgivare för att förbättra tillgängligheten, med särskilt fokus på bättre utbildning av vårdpersonal och anpassning av information och produkter.

Kenny Åkesson

nyhet@teckenbro.com

Indiska rappare använder teckenspråk i ny kampanj

7 maj 2025

Foto: Adobe stock

I ett initiativ för att överbrygga klyftan mellan hörande och döva har flera av Indiens främsta rappare gått samman i en kampanj för att främja indiskt teckenspråk (ISL) i mainstreamkulturen. Kampanjen, kallad "The Right Sign", är ett samarbete mellan VerSe Innovation, Signing Hands Foundation, Wondrlab och Lucifer Music.

"The Right Sign" vill normalisera användningen av ISL i Indien och erkänna teckenspråkets kulturella och kommunikativa värde.

I kampanjen ingår fyra populära rappare: Indeeep Bakshi, V-Town Chronicles, Enkore och Y-ASH 1HUNNED. De har alla återutgivit sina hitlåtar musikvideor, där de ersatt traditionella gängtecken med autentiska ISL-uttryck.

Utöver musikvideorna innehåller kampanjen en utbildningsmodul med 40 ISL-fraser, undervisade av artisterna själva, för att öka medvetenheten om teckenspråkets betydelse. "ISL är mer än ett verktyg - det är identitet, uttryck och gemenskap," säger Alok Kejriwal, grundare av Signing Hands Foundation. Alok var tidigare student i USA och såg att amerikanskt teckenspråk (ASL) användes i stor utsträckning offentligt. Något han nu tagit med sig till sitt hemland Indien.

Rapparen Enkore berättar för The Free Press Journal att kampanjen påverkat hur han uttrycker sig genom musik, eftersom det visuella språket är viktigt i musikens värld. Han menar att musiken ska förena folket och genom kampanjen inkluderas även döva.

Initiativet uppmuntrar även andra artister att inkludera teckenspråk i sina framträdanden, vilket bidrar till att göra ISL till ett allmänt accepterat kommunikationsverktyg.

Tine Hedin

Döva tolkar: En avgörande bro för kommunikation

7 maj 2025

Filmen är på internationella tecken men man kan välja svenska som undertext.

När du möter en döv person utan att kunna teckenspråk - hur säkerställer du effektiv kommunikation? Vanligtvis översätter en hörande teckenspråkstolk talat språk till teckenspråk och vice versa. I de flesta situationer anlitas en sådan tolk för att underlätta samtalet. Men ibland krävs ytterligare en kommunikationslänk - en döv tolk. Detta kan vara nödvändigt när den döva personen har en annan teckenspråksbakgrund, till exempel som flykting eller migrant, har haft begränsad tillgång till formell utbildning eller språkstimulans, eller kommunicerar på ett mycket visuellt, icke-standardiserat eller gestuellt sätt som hörande tolkar kan ha svårt att tolka korrekt. En döv tolk är en professionell döv person som förmedlar kommunikation mellan olika teckenspråk, språkliga nyanser eller från teckenspråk till en visuell kommunikationsform.

Ett växande behov av döva tolkar

Behovet av döva tolkar ökar i offentliga institutioner som sjukhus, domstolar och socialtjänst. Döva tolkar i samhället har blivit ett avgörande verktyg för att säkerställa jämlik tillgång till information och rättigheter. Det innebär att döva tolkar behövs inte bara i media och vid offentliga evenemang som konferenser och årsmöten, utan också i sociala och rättsliga sammanhang där exakt kommunikation är avgörande. Trots detta finns ett stort glapp mellan efterfrågan och tillgång, ofta till följd av ekonomiska hinder och bristande förståelse för behovet.

Enligt en mindre undersökning vi genomförde med 50 döva tolkar av cirka 350 i Europa, arbetar 62,2 % inom samhällstolkning, vilket visar på det starka behovet

inom detta område – trots ekonomiska utmaningar.

Historiskt har döva tolkar funnits i många år, men yrket har först under de senaste decennierna fått officiell erkänsla. Myndigheter anlitar idag döva tolkar i olika sammanhang – exempelvis har den tyska förbundsregeringen använt döva tolkar vid viktiga presskonferenser. Dock saknas det fortfarande formell status eller juridiska krav för att säkra närvaron av döva tolkar, vilket lämnar många döva i en sårbar situation.

Enligt NCIEC (National Consortium of Interpreter Education Centers) i USA har döva tolkar unika språkliga och kulturella insikter som ofta gör tolkningen mer träffsäker och naturlig för döva användare. Forskning visar att samarbetet mellan en döv och en hörande tolk ofta leder till högre förståelse och noggrannhet.

Definition och utveckling av döva tolkar

Döva tolkar skiljer sig från en traditionell tolkning där en hörande tolk översätter mellan talspråk och teckenspråk. En döv tolk tolkar ofta mellan olika teckenspråk eller anpassar teckenspråket till användarens specifika språkliga nivå. Eftersom döva tolkar själva är modersmålstalare i teckenspråk har de ofta en djupare förståelse för språkliga nyanser.

Mikhail Akimov, en rysk döv tolk baserad i Italien, upplevde ett ökat behov av döv-tolkning under kriget i Ukraina, särskilt bland nyanlända flyktingar:

”Många döva ukrainare kom till Italien. Jag kunde tolka för dem eftersom det ryska och ukrainska teckenspråket är nästan identiska. En hörande tolk med enbart italienskt teckenspråk hade inte kunnat möjliggöra effektiv kommunikation.”

Enligt studien *Deaf Interpreters in Europe* (2016), publicerad av DDL (Danske Døves Landsforbund), har döv-tolkning länge varit en informell praktik där döva hjälpt varandra att kommunicera i skolor, på arbetsplatser och i sociala sammanhang. Först på senare år har det blivit ett erkänt yrke med formella certifieringar i flera länder.

Variationer i Europa

Strukturen kring döva tolkar varierar kraftigt i Europa. Enligt *Deaf Interpreters in Europe* (2016) har vissa länder formella utbildningsprogram, medan andra ser döva tolkar som informellt stöd. Detta påverkar utveckling och finansiering av samhällstolkning. I länder som Tyskland och Storbritannien är döva tolkar relativt vanliga, medan erkännande och resurser fortfarande saknas i andra.

Svenska döv tolken, Jonas Brännvall, delar sin erfarenhet:

”Jag mötte en döv klient som först vägrade min tolkning. Min hörande kollega uppmuntrade klienten att ge det en chans, eftersom direkt kommunikation inte fungerade. I slutet av uppdraget sa klienten att upplevelsen var fantastisk och mycket bättre än förväntat.”

Ansvar och utmaningar

Döva tolkar ansvarar för att säkerställa smidig kommunikation – inte bara språkligt utan även kulturellt och socialt. De samarbetar ofta med hörande tolkar för att skapa den mest effektiva kommunikationsbryggan.

Att arbeta som döv tolkan vara emotionellt krävande. Akimov Mikhail berättar:

”Det var utmanande att tolka för ukrainska flyktingar som rysk tolk. Vissa reagerade negativt, men blev mer bekväma efter samtal. Jag är alltid neutral och professionell, men ibland måste jag ta paus för att bearbeta krigshistorier.”

Jonas Brännvall tillägger:

”Det kan vara svårt när man delar frustrationen med den döva klienten, men den hörande parten saknar samma kulturella förståelse för dövsamhället.”

Varför är döva tolkar viktiga?

Enligt analysen från *Deaf Interpreters in Europe* (2016) finns det stora skillnader i antal döva tolkar per 1 000 döva teckenspråksanvändare. Danmark ligger i topp med 3 döva tolkar per 1 000 användare. Sverige och Finland har 1,1, medan Norge har 2. Slovenien har det högsta antalet med 5,7 per 1 000, följt av Island (4).

Längre ned på listan hittar vi Schweiz (1,5), Kroatien (1,7), Tjeckien och Grekland (1,0). Portugal och Italien ligger i botten med 0,1 döva tolkar per 1 000, och Ryssland med endast 0,03.

I faktiska siffror har Danmark cirka 15 döva tolkar, jämfört med 45 i Frankrike, 30 i Tyskland och 20 i Storbritannien. Länder som Belgien (Flandern), Tjeckien, Finland, Irland, Polen och Portugal har omkring 10 döva tolkar. Österrike, Estland, Italien, Lettland, Nederländerna, Norge, Ryssland, Serbien och Slovenien har endast 1–5 döva tolkar – vilket visar stora skillnader i tillgång till tolkar.

Siffrorna är snart ett decennium gamla och behöver uppdateras. Tyskland har exempelvis nu 40 döva tolkar. Dessa skillnader visar hur strukturen kring döva

tolkar påverkar tillgången till tolkning och inkludering av döva i samhället.

Användningen av döva tolkar är avgörande för ett inkluderande samhälle. Många döva från olika språkliga bakgrunder möter hinder i exempelvis vården och rättssystemet om det inte finns tolkar som förstår deras språk och kultur.

En rapport från 2024 av EFSLI (European Forum of Sign Language Interpreters) visar att efterfrågan på döva tolkar i samhällstolkning fortsatt är stor – särskilt i länder med många döva migranter och flyktingar. Ekonomiska hinder kvarstår – det är kostsamt att anlita hörande tolkar, vilket ofta gör att ytterligare resurser för döva tolkar inte prioriteras, trots att de är avgörande för korrekt kommunikation.

Jonas Brännvall beskriver situationen:

”I Sverige finns fler döva tolkar än antal uppdrag, troligen på grund av bristande kunskap hos myndigheter. Många utbildade döva tolkar måste ta andra jobb för att få en stabil inkomst.”

Mikhail Akimov tillägger:

”I Italien litar dövsamhället ofta mer på hörande än på döva tolkar. Det behövs mer medvetenhet om varför döva tolkar är nödvändiga.”

Carolyn Denmark, en brittisk döv tolk, observerar:

”För bara fyra-fem år sedan var attityden mot döva tolkar avvisande. Men det håller på att förändras. Många döva inser nu hur mycket lättare det är att förstå en döv tolk jämfört med en hörande tolk.”

Framåt: att stärka döva tolkar

Trots växande erkännande finns fortfarande stora kunskapsluckor kring effektiviteten och tolkprocessens dynamik. Vi saknar fortfarande djupare förståelse för de kognitiva, språkliga och kulturella faktorer som skiljer döva tolkar från hörande kollegor. Mer forskning behövs för att stärka yrkets grund.

Jonas Brännvall betonar behovet av fortsatt forskning:

”Vi vet fortfarande inte exakt vad som händer i tolkprocessen mellan hörande tolkar och döva tolkar. Det behövs mer forskning för att besvara dessa frågor.”

För att skapa en starkare framtid för samhällstolkning krävs ökad medvetenhet, politiskt engagemang och formellt erkännande av döva tolkars roll. Fler länder bör införa tydliga riktlinjer för användningen av döva tolkar inom offentliga

institutioner, som i Irlands vårdsektor där både döva och hörande tolkar krävs vid vissa uppdrag.

Endast genom ökad kunskap och politiska reformer kan vi säkerställa en stabil yrkeskår av döva tolkar – och därigenom bättre tillgång och inkludering för dövsamhället.

Olivia Røntved Egeberg, Teckenbro

Kenny Åkesson, Teckenbro

Benedikt Sequeira Gerardo, manua

Jozef Vahovský, Deafstudio

Tystnad bakom galler: Kommunikationshinder och deras konsekvenser

7 maj 2025

Filmen är på internationella tecken men man kan välja svenska som undertext.

Inledning

Döva personer i samhället möter många utmaningar i vardagen, och dessa blir ännu mer komplexa i en fängelsemiljö. Frågan om döva fångar diskuteras sällan, men dess betydelse kan inte underskattas. Den här artikeln analyserar deras situation, identifierar de största problemen och föreslår möjliga lösningar som kan förbättra deras villkor.

Vi har vänt oss till Tomas Dunko, en döv jurist i Slovakien som under lång tid har arbetat med frågor rörande döva och döva romer inom rättssystemet. Vi bad honom kommentera de största problemen som döva personer stöter på i

brottmålsförfaranden samt möjliga lösningar på deras svåra situation.

Döva personer, språklig deprivation och deras status inom straffrätten

Språklig deprivation hos döva är inte bara ett utbildnings- och socialt problem utan har också allvarliga konsekvenser inom straffrätten. Bristen på tillgång till information, begränsade kommunikationsmöjligheter och låg läskunnighet utesluter helt eller delvis döva personer från att kunna försvara sig effektivt i brottmålsförfaranden. Detta gäller inte bara döva personer i samhället i stort, utan också döva romer, som befinner sig i en ännu mer utsatt position – vare sig de är brottsoffer, vittnen eller åtalade.

Dövas juridiska status i brottmålsförfaranden

Enligt strafflagen har en person med hörselnedsättning rätt till en tolk om hen inte förstår eller behärskar det språk som används i rättsprocessen. Denna tolk kan vara flytande i slovakiskt teckenspråk eller ett annat kommunikationssystem som den åtalade eller vittnet föredrar. Om döva romer eller andra döva personer inte talar ett standardiserat teckenspråk utan använder sig av lokala teckensystem kan deras utsagor misstolkas, vilket kan leda till felaktiga juridiska beslut.

Dessutom kräver lagen om verkställighet av fängelsestraff att personer som avtjänar ett straff ska informeras om sina rättigheter och skyldigheter på ett sätt som är begripligt för dem. För döva fångar borde detta innebära att en teckenspråkstolk tillhandahålls, men i praktiken underskattas eller genomförs denna skyldighet ofta bristfälligt.

Riskerna med språklig deprivation i brottmålsförfaranden

Döva personer och döva romer som blir åtalade eller dömda möter flera systemiska problem på grund av sin språkliga deprivation:

Begränsad förståelse av juridiska processer – Många döva och döva romer förstår inte juridiska termer, och om de inte behärskar slovakiskt teckenspråk kan det uppstå grundläggande missförstånd i kommunikationen med utredare, domstolar eller försvarsadvokater. I sådana fall händer det att de inte vet vad de

erkänner sig skyldiga till eller vilka rättigheter de har.

Brist på tolkar som behärskar lokala teckensystem eller juridiskt kunniga tolkar - Straffprocesslagen garanterar rätten till en tolk, men döva personer använder ofta slovakiskt teckenspråk informellt. På grund av låg läskunnighet och, i fallet med döva romer, användandet av lokala teckensystem som endast förstås inom deras sociala krets, kan deras uttalanden misstolkas, vilket leder till felaktigheter i domstolsförhandlingar.

Svåra förhållanden under straffverkställigheten - Det finns ingen systematisk stödstruktur för döva fångar i slovakiska fängelser. Information om fängelseregler, den dagliga rutinen eller möjligheten att ansöka om förmåner ges ofta endast i skriftlig eller muntlig form, vilket kan vara praktiskt taget obegripligt för de språkligt depriverade döva. Detta kan leda till att deras rättigheter kränks, att de omedvetet bryter mot fängelseregler eller att de blir socialt isolerade inom fängelsesamhället.

Möjliga lösningar: En mer inkluderande straffrätt

För att undvika orättvisor mot döva personer inom rättssystemet måste åtgärder vidtas för att säkerställa deras rättigheter:

Utbildning för tolkar och jurister - Det behövs utbildning för domstolstolkar i lokala teckensystem och slovakiskt teckenspråk så att de kan kommunicera effektivt med döva. Det är också viktigt att advokater och domare förstår språklig deprivations påverkan på förståelsen av juridiska processer.

Förbättrad tillgång till information - Information om de rättigheter och skyldigheter som åtalade och dömda har bör även finnas tillgänglig i visuellt eller teckenspråkstolkade format, så att den verkligen förstås av döva fångar.

Ökad tillgänglighet till tolkar - Regelbunden tillgång till teckenspråkstolkar kan eliminera många kommunikationshinder. Detta skulle kräva samarbete med dövsamhällen och teckenspråksexperten. Dessutom skulle en databas över kvalificerade tolkar kunna skapas för att säkerställa att tolkar finns tillgängliga vid behov. Det vore också viktigt att erbjuda tolkning inte bara vid formella förhör utan även i vardagliga situationer som läkarbesök, juridiska konsultationer och utbildningsprogram.

Tillgängliga informationsmaterial – Att producera informationsmaterial på teckenspråk och med textade videor skulle säkerställa att döva fångar har samma tillgång till information som andra. Materialen bör innehålla grundläggande fängelseregler, nödförfaranden, en lista över tillgängliga tjänster och juridisk information. Modern teknik, såsom pekskrämskiosker eller mobilappar anpassade för döva, skulle kunna förbättra deras orientering i fängelsemiljön.

Utbildning av personal – Att utbilda fängelsepersonal om dövas behov, inklusive grundläggande teckenspråkskunskaper, skulle kunna förbättra relationer och kommunikation. Sådan utbildning bör vara obligatorisk för all personal och omfatta både grundläggande teckenspråksfärdigheter och kunskap om hur man kommunicerar effektivt med döva intagna. Dessutom bör regelbundna workshops och seminarier ledas av experter inom dövfrågor för att hjälpa personalen att förstå de specifika utmaningar som dessa fångar möter.

Psykisk hälsovård – Att erbjuda terapi och stödgrupper anpassade för döva kan lindra de negativa effekterna av isolering och stödja deras rehabilitering. Det vore viktigt att anställa psykologer och terapeuter med teckenspråkskunskaper som kan erbjuda både individuell terapi och gruppterapi.

Slutsats: Den osynliga utsatta gruppen i rättssystemet

Döva personer befinner sig i en unikt utsatt position inom rättssystemet – de drabbas inte bara av språklig deprivation, utan deras kommunikationshinder kan också leda till orättvis behandling och juridisk osäkerhet.

Om rättssystemet ska vara rättvist och inkluderande är det avgörande att staten och rättsprofessionella uppmärksammar denna grupps specifika behov. Att tillhandahålla kvalificerade tolkar, utbilda jurister och förbättra fängelseförhållandena för döva är nyckelsteg för att undanröja de hinder de står inför.

Språk är inte bara ett kommunikationsmedel utan också ett verktyg för att utöva rättigheter. Om döva romer saknar full tillgång till språk, saknar de också full tillgång till rättvisa.

//Deafstudio